

TXILEN KOMERIA TXAR BAT

ANAITASUNA hamabostkarirako gure azken kronika idatzi genuenetik, gauza asko gertatu da munduan. Iraganaren ondorio batzu, etorkizunaren seinale beste zenbait. Ez da aukerarik falta: Viet Nam-Kanbodia arteko gerra, Israeleko Beginek Egipto bisitatzea, Portugaleko gobernu krisia, Ipar Amerikako Carteren munduaren inguruko jira, Bokassa enperadore koroatzea, Pinocheten garaitzapena.

Aipatu ditugun horik, gertakari nagusienetakoa dira. Ba da besterik ere, eta batez ere bestelakorik.

Gaurko nire kronikarako bi gizon apartatzea pentsatu izan dut: Bokassa eta Pinochet. Bistan da ez direla hauk munduaren eboluzioa aldatuko dutenak, ez eta gertakaririk handienak. Gizon hauek egina, edo hauen inguruan gertatua, ordea, nekez uka daiteke inportantea ez denik. Garrantzizkoa baino ere areago: esan-nahitsua. Gauza askotan, gainera, bi mundu-eskualde zabalaren adierazgarri: ez alferrik dago Afrikan Bokassa bat, Idi Amin Dada bat, eta antzeko jauntxo apalago asko; ez alferrik dira horren ugari Hego Amerikan diktadoreak eta gobernu militarrek. Pinochet eta Bokassa, Hirugarren Munduko gizarte egoera malapartatuaren sinbolo ere ba dira.

Azkenik, Pinochetekin bakarrik gelditu naiz gaurkoz.

PINOCHET IRABAZLE

Noski. Ezin zitekeen bestela gerta. "Victoria arrolladora" idatzi du Efe albiste-emaile espainolak.

Urtarrilaren 5ean antolaturiko Erreferendum sonatuan, 75o/o txiletarrek baietza eman dute, eta 20'41o/o ezetza esatera ausartu dira. Baina zeri edo nori baietza eta nori edo zeri ezetza? Hor dago koska. Hain nahasirik joan baita dena, zerbait ulertzeko jatorria eta desarroiloa ezagutu behar baitira.

1973.az geroz Txilen gertatua, giza-eskubideen biolazioa dela erabaki du ONUk (Espainiak ez zuen baietzik ez ezetzik esan badaezpada). Pinochetentzat ostikada bat bezala izan da erabaki hori. Berehala erantzun du: erreferenduma. Herriari galdede, noski. Baina zer erantzun dezake lau urte t'erditan ixiltzera behartua izan den herriak, eritzi desberdinik entzuten ez duenak, herri ikaratuak? Nazionalismotik jo du Pinochetek: "kanpoko mehatxua", "atzerriaren mutur-sartu-nahia" eta holakoak, salakuntza sarri erabiliak izan dira. Atzerriaren presio horren aurka, herriak "manifestapen espontaneoak, berarizkoak" egin ditu eta Erreferendumean baietza eman du. Jakina.

Gu ez gara fitsik ere harritzen. Holakorik ezagutu ere ezagutu baitugu. Hitz berak maiz entzun ditugu Francoren eta honen laguneren ahotik; jendea "espontaneoki" bildu, Madrileko Oriente plazan bildu izan da. Eta abar. Francoren Espainia da Pinochetaren Txileren eredu: *Chile, uno, grande y libre*. Geografia gorabehera (hau da, txiletarrak jarri beharrean, espainolak jarri gero), Francoren hitzak izan zitezkeen honako hauk: "...los chilenos no necesitamos que nos vengan a dar lecciones de democracia ni sobre la forma cómo goberarnos". Plebizituaren arrakasta hospatzeko bildu zen manifestapen "espontaneo" batetan Pinochetek esanikako hitzak dira. Tonu bereko (eta oroitzapen bereko) beste esaldi jatorrik ere ba du Pinochet-ek:

“Ni ere bizi guzizko demokrata naiz”

“Hoy hemos dado un sí a Chile y un respaldo al que habla y al Gobierno para expresar con todo el corazón el repudio de nuestra patria a las Naciones Unidas”.

Nahasmendu hau, abertzaletasunaren eta bere erregimenaren arteko bateratze hau alegia, han eta hemen salatua izan da. Barruan bertan ere bai. Kristau Demokraziaren buru den Eduardo Freik horrexegatik, ez du bozik eman. Kristau Demokraziak dokumentu bat atera du esanez Erreferendum honen txiletarren abertzaletasuna Pinochet-zaletasunaren arabera epaitzen duela. Ikusi besterik ez dago noraino iritsi diren: “Bai” hitza zekarten botu-parek Txileko bandera zeukaten, eta “Ez” jartzen zutenek errektangulu gris bat.

Luzaz jarrai genezake Txileko kontakizunetan.

Baina galdera larri batekin buka dezagun: Noiz arte iraungo du Pinochetek agintean?

NOIZ ARTE IRAUNGO?

Ez jakin. Ba dirudi barruan sendo dirauela. Lurreko Indarrak eta Gendarmeria berarekin ditu. Alde hortatik seguru dago. Eta seguruenik, bestee-tatik ere bai. Hala eta guztiz ere, Erreferenduma dela eta hain zuzen, Marinako eta Abiazioko Buruak haserratu egin zaizkio. Abiazioko Nagusi eta

“Que no no’ enseñe naide cómo debemo’ gobernar patrióticamente”

Pinochet beraren agintekide gobernuan den Leigh jeneralak eskutitz ireki bat idatzi ere egin dio bere ez-adostasuna agertzeko. Baina Pinochetek agintea kolokan jartzeko hori baino gehiago beharko da, askoz gehiago.

Kanpotik datorkioke kolpea, arestian laguntza bezala. Washingtonetik hain zuzen ere. Kiessinger erori denetik, puntu asko galdu du Pinochetek Ipar Amerikako gobernuaren begietan. Carterek ez omen du Pinochet maite. Giza-eskubideen defendatzaile gisa egin zuen Lehendakarietzarako kanpaina; “giza-eskubideak” izan da munduko jira honetako *leit-motiv* ezaguna. Programa hori aurrera ateratzeko (edo irudi hori arretaz gorde ahal izateko) ez datorkio batere ongi Txile, Uruguay, Paraguay, Brasil eta holakotsuen lagun bezala agertzea. Horrek ba du erremediorik: nazio horietako erregimenak aldatu. Ba dirudi hori izanen dela Washingtonek Latinamerikarako pentsatua duen politika. Halegia, “Demokrazia mugatua” edo neurtua dei genezakeena. Komunismoari eta sozialismoari bidea mozteko bide bakartzat hori jotzen da. Hori dela eta, ba da Pinochetek egunak kontatuak dau dela dioenik. Luzarora, zihur baietz. Eduardo Freiren alde legoke Washingtoneko Gobernuak. Hori bide da Goiko Amerika Ahalguztidunaren Hego Amerikako politikarekiko azken erabakia.

Joanes Lekerika